

Hedelmän- ja Marjanviljelijäin liitto, Kaamosmarja-seminaaripäivät 14.-15.11.2022

Saila Karhu, Luonnonvarakeskus, Puutarhateknologiat, saila.karhu@luke.fi

Johanna Jääskeläinen, Ramboll Finland Oy

Minna Pohjola, Pro-Agria Länsi-Suomi

Kasvutunnelit maaseutumaisemassa

Maatalousmaisema on luonnon ja ihmistoiminnan yhdessä muodostama kokonaisuus, josta on nähtävissä historiallisia ja kulttuurillisia arvoja. Viljelijä onkin maaseudun tärkein maisemanhoitaja. Samalla kun pellot pysyvät viljelyksessä, viljelijä pitää huolta myös ympäristöstään.

Ravinnontuotannon lisäksi maataloutta kohtaan on lukuisia julkishyödykkeitä odotuksia, kuten kulttuurimaiseman ja luonnon monimuotoisuuden säilyminen sekä ilmastonmuutoksen torjuminen. Maatalouspolitiikassa korostuvatkin taloudellisen kestävyuden rinnalla yhä vahvemmin ekologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden näkökulmat.

Kysyntä kotimaisia marjoja kohtaan on Suomessa vahvaa. Muu kasvinviljely, johon myös marjanviljely luetaan, oli vuonna 2018 ensimmäistä kertaa Suomen maatilojen yleisin tuotantosuunta ohittaen viljanviljelyn. Suomessa on erittäin tyypillistä, että marjatilallisten maat ja elinkeino siirtyvät sukupolvelta toiselle. Samalla perintönä kulkee myös ympäristöstä ja maisemasta huolehtiminen. Viljelijät ovatkin sitoutuneita maisemanhoitajia, mutta jos yritys ei ole kannattavaa taloudellisesti, ei ympäristöstäkään ole mahdollisuutta pitää huolta.

Katetulla tuotannolla eli kasvutunneleilla voidaan vaikuttaa sekä satomäärän kasvuun että satokauden pitenemiseen. Suomessa marjojen tunneliviljely ei ole vielä yhtä vakiintunutta kuin esimerkiksi kasvuharsojen käyttö, mikä aiheuttaa ympäristön toimijoiden sekä viranomaisten taholta vaihtelevaa suhtautumista muun muassa hankkeiden lupaprosesseissa. Huomionarvoista on se, että kasvutunneleiden myötä maankäyttötarkoitus ei muutu. Tilalla harjoitetaan edelleen avomaan marjanviljelyä, joskin tehokkaammin ja tuottavammin uudella viljelytekniikalla.

Kasvutunneleiden tilakohtainen maisemaan sovittaminen

Tunneleiden sovittaminen maisemaan tapahtuu aina tilakohtaisesti alueen kaavoitustilanteen, kaavamääräysten ja lupa-asioiden selvittämisen jälkeen. Maakunta- ja yleiskaavasta saa tiedon alueen maankäytön pitkän tähtäimen suunnitelmista ja siitä

sijaitseeko tila arvokkaalla maisema-alueella, jolloin tunneleiden sovittamisessa maisemaan tulee olla erityisen tarkka.

Ilmakuvista katsottuna kasvutunnelit näyttävät melko radikaaleilta ratkaisuilta avomaan viljelyyn verrattuna. Maisemaa katsotaan kuitenkin harvoin lintuperspektiivistä, joten merkitystä on sillä, miten ne erottuvat lähi- ja kaukonäkymässä maasta käsin.

Tapaustutkimukset ja esimerkkisuunnitelmat voivat antaa vastauksia kysymyksiin kasvutunneleiden maisemaan sovittamisesta, niiden maisemoinnista ja sosiaalisesta hyväksyttävyydestä. Jokainen tila on omanlaisensa niin maisemallisen sijainnin kuin tuotantotyylinsäkin puolesta. Näin ollen tilan yleissuunnitelma ja kasvutunneleiden sovittaminen kokonaisuuteen tulee tehdä aina tilakohtaisesti.

Kohtuullinen määrä kasvutunneleita avoimessa peltomaisemassa ei yleensä aiheuta niin sanottuja maisemavauriota kaukonäkymässä tunneleiden vaalean värin ja matalan profiilin ansiosta. Sen mikä on kohtuullista, voi tutkia maisemaselvityksin ja analyysin. Tärkeintä on tarkastella ennen kaikkea maiseman sietokykyä eli sitä, kuinka paljon maisemakuva voi muuttua kasvutunnelihankkeiden myötä menettämättä ominaispiirteitään.

Maiseman kannalta ihanteellinen paikka kasvutunneleille olisi suljettu maisematila, josta näkymät eivät aukea kauaksi. (Kuvälähde: A. Alanne /J. Jääskeläinen diplomityö)

Näkymän ja toimintojen yhdistäminen

Avomaan peltoviljelyn korvaavat kasvutunnelit muuttavat tilan yleisilmettä ja vaikuttavat lähes poikkeuksetta niin näkymiin tilalta kuin tilalle. Marjatilan toimintoja ei yleensä voida hajauttaa kovin kauaksi toisistaan. Erityisesti jatkuvaa seurantaa vaativa tunnelikasvatus sijoitetaan mielellään tilakeskuksen lähietäisyydelle. Tunneleiden aiheuttama näkymän menettäminen tilalta on viljelijän taloudellinen ja tuotannollinen valinta ja rajoittuukin usein

tilan näkemäalueelle. Maisemallisena ratkaisuna voi olla tunneleiden sijainnin, koon ja määrän tarkka suunnittelu ja mitoitus sekä puilla, pensailta tai maamassoilla tehtävä maisemointi.

Etenkin laajassa peltomaisemassa tilalle suuntaavat kaukonäkymät ovat erityisen tärkeitä, sillä avoin maisema on herkkä muutoksille. Kohtuullinen määrä kasvutunneleita on melko hyvin havaittavissa kilometrin päästä, mutta tätä kauemmaksi mentäessä niiden erottaminen vaikeutuu.

Usein mahdollisimman läheinen sijainti tilakeskuksen kanssa on paras myös maisemallisesti. (Kuvälähde: T. Matomäki /J. Jääskeläinen diplomityö)

Maiseman kannalta ihanteellinen paikka kasvutunneleille olisi syrjäinen suljettu maisematila, josta näkymät eivät aukea kauaksi. Kasvutunnelit nousevat kuitenkin yleensä sinne, missä on ennenkin viljelty mansikkaa eli pellolle. Usein mahdollisimman läheinen sijainti tilakeskuksen kanssa on paras myös maisemallisesti, sillä useimmiten tilarakennukset sijaitsevat pellon reunavyöhykkeellä, metsän reunalla tai metsäsaarekkeessa, jolloin kasvutunneleillekin saadaan taustaksi kasvillisuutta avoimen peltotilan sijaan. Toisaalta mahdollisimman suojaisa paikka on eduksi tunneleille myös tuulensuojan vuoksi. Viljelykasvien kannalta olisi suotavaa, että tunneli sijoitettaisiin itä-länsi suunnassa, jolloin auringon säteet saataisiin heti aamusta hyödyksi.

Maisemointi

Maisemoinnilla on iso vaikutus kasvutunneleiden maisemaan sovittamisessa. Jo muutama puu tai pensas tunnelirakenteiden edustalla pehmentää tunneleiden kirrkaana maisemasta erottuvaa ulkomuotoa. Joissakin tapauksissa suoralinjainen, aitamainen istutus on

paikallaan esimerkiksi tilanpuutteen tai tehokkaamman tuulensuojatarpeen vuoksi, mutta yleisesti ottaen luonnollisilla pensas- ja puuryhmillä ja niiden rytmittelyllä päästään parhaaseen lopputulokseen. Maisemointi voi olla myös maan massoittelua kumpareiksi, joihin lisäksi istutetaan kasvillisuutta. Tähän pätee sama kuin istutuksilla maisemointiin: mitä luonnollisempi muotoilu, sen parempi.

Tilaympäristön maisemanhoito ja sosiaalinen hyväksyttävyys

Maisemoinnilla tähdätään kasvutunneleiden häivyttämiseen maisemassa. Kyseessä on myös tunneleiden sosiaalinen hyväksyntään vaikuttaminen eli vaikuttaminen siihen, kuinka ympäristön asukkaat ja esimerkiksi ohikulkijat vastaanottavat muutoksen maisemassa. Tilalla, joka huolehtii ympäristön siisteydestä ja vaalii luonnon ja maiseman monimuotoisuutta esimerkiksi harventamalla risuuntuvia tienpientareita, perustamalla kukkivia maisemapeltoja tai aitaamalla maisemanhoitoalueita lampaille, ovat vahvoilla myös siinä, että uudet viljelymuodot saavat yleisen hyväksynnän.

Viljelijällä voi olla omistamiensa tai vuokraamiensa maiden osalta mahdollisuus tarjota esimerkiksi pellon reunaa ratsastus- tai lenkkeilyreitiksi tai tarjota pientä maa-aluetta opetuskasvimaaksi lähikoulun luokalle. Maatilan uusista suunnitelmista kannattaa järjestää tiedotus ja kuulemistilaisuuksia, vaikka sellaisia ei esimerkiksi lupaa varten tarvittaisikaan. Tiedon jakaminen ja mahdollinen suunnitteluun osallistaminen poistavat tehokkaasti ennakkoluuloja. Tällaiset yhteisöllisyyttä kasvattavat toimenpiteet ja tapahtumat lisäävät tehokkaasti myötämielisyyttä myös kasvutunnelihankkeille.

Sosiaaliseen hyväksyttävyyteen tunneleiden ilmestymiseen maisemassa vaikuttaa hankkeesta ja sen hyödyistä tiedottaminen, naapureiden kuuleminen ja osallistava suunnittelu. Avoimella asenteella on pitkälle kantava vaikutus. Tilan mailla voisi esimerkiksi kiertää virkistysreitti tai tila saatettaisiin tuntea marjojen lisäksi jokavuotisesta yhteen kokoavasta kylätapahtumasta.

Esitys perustuu Laatumarja-hankkeessa tehtyyn opinnäytetyöhön Aalto-yliopiston maisema-arkkitehtuurin koulutusohjelmassa: *Jääskeläinen, J. 2021. Oma maisema mansikka – Kasvutunnelit ja muuttuva tuotantomaisema. Diplomityö, Aalto-yliopisto. 83 s.*

Laatumarja-hanke – Lounais-Suomi Tuoremarjan kärkituottajaksi

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin